

СЕКЦІЯ 9

Якість вищої освіти: сучасність та майбутнє

УДК 378

К. В. Гнедіна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: система вищої освіти, якість вищої освіти, забезпечення якості, академічна доброчесність, етичні принципи.

Питання академічної доброчесності є одним з найбільш обговорюваних у освітньому середовищі та перебуває в центрі уваги широкого кола науковців. Проблеми, цінності та напрями захисту принципів академічної доброчесності висвітлені в наукових роботах таких учених, як В. Бахрушин, Ю. Гаруст, І. Киричок, Є. Ніколаєв, Т. Павленко, О. Слободянюк, І. Стифанишин, Я. Тицька, В. Ткаченко, В. Усик, С. Чуканова, Н. Шліхта, І. Шліхта та багатьох інших. Зважаючи на відносно недавню появу цієї категорії в нормативно-правовому вітчизняному полі та закріпленні на законодавчому рівні проявів академічної доброчесності та їхніх наслідків, доцільним є подальше дослідження цього питання з метою визначення та впровадження дієвих інструментів забезпечення їх дотримання для підвищення якості вищої освіти.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» «академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1], а до ключових фундаментальних принципів академічної доброчесності належать такі принципи: чесність, довіра, справедливість, відповідальність, повага та сміливість [2].

Академічна доброчесність є невід’ємним компонентом внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти, що зумовлює необхідність розробки чіткої політики та процедур забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності в межах цієї системи в кожному закладі вищої освіти. Відповідно до «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)» 2015 року політика щодо забезпечення якості підтримує «академічну доброчесність і свободу та застерігає проти академічного шахрайства (плагиату)» (п. 1.1 ESG) [3, с. 10]. Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти передбачає «забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення та забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагиату» (стаття 16 Закону України «Про вищу освіту») [4].

Поширення етичних принципів у академічному середовищі створює передумови для запобігання проявам недоброчесності та формування культури якості. У закладі вищої освіти має бути визначено «чіткі та зрозумілі політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, яких послідовно дотримуються всі учасники освітнього процесу під час реалізації освітньої програми» [5], а також мають поширюватися етичні принципи та використовуватися «відповідні технологічні рішення як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності» [5]. Кожен заклад вищої освіти зобов’язаний затвердити політику забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності (кодекс академічної доброчесності) [6]. Розроблені етичні кодекси не гарантують уникнення випадків порушення академічної доброчесності, проте вони є дієвим інструментом поширення цих принципів та ознайомлюють учасників освітнього процесу та дослідників із потенційними ризиками, наслідками та санкціями у рамках різних проявів недоброчесності, що сприяє їх запобіганню та інформуванню науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти про важливість недопущення таких порушень.

Основними порушеннями академічної доброчесності є: «академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання» [1]. Згідно з результатами дослідження, проведеного в межах проекту «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», виконавцями якого є Східноукраїнський фонд соціальних досліджень, Інститут соціально-гуманітарних досліджень ХНУ імені В. Н. Каразіна (за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та за сприянням Соціологічної асоціації України) [7], 90 % студентів використовують у власній навчальній діяльності плагіат, 78 % студентів складають іспити не самостійно; 67 % з них списують під час іспиту [7]. До основних причин порушення академічної доброчесності здобувачами вищої освіти можна віднести такі причини, як відсутність знань у сфері основ академічної доброчесності та навичок з написання академічних текстів, значна кількість завдань та великий обсяг робіт, які слід виконати, брак часу, відсутність розуміння мети написання роботи, брак знань та ідей під час виконання завдань, неетичні дії заради отримання додаткових балів, а також лояльність та толерантне ставлення викладачів до виявлених порушень. Основними проявами недоброчесності при проведенні наукових досліджень є академічний плагіат, самоплагіат, фальсифікація, фабрикація. Водночас перелік порушень академічної доброчесності та недотримання етичних принципів у академічному середовищі, визначений у Законі України «Про освіту», не є вичерпним.

Стаття 42 Закону України «Про освіту» [1] визначає також й академічну відповідальність здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників за прояви академічної недоброчесності та розкриває перелік дій, які забезпечують дотримання академічної доброчесності, до яких належать: «посилання на джерела інформації»; «дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права»; «надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну, творчу діяльність; результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації», «самостійне виконання навчальних завдань здобувачами вищої освіти», «контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти»; «об'єктивне оцінювання результатів навчання» [1].

Необхідним кроком на шляху до формування культури доброчесності є усвідомлення кожним учасником освітнього процесу важливості дотримання фундаментальних етичних принципів. Оскільки від цього залежить рівень якості освіти, конкурентоспроможності молодих фахівців на ринку праці, довіри до отриманих дипломів та наукових результатів, авторитетності сфери освіти та науки загалом. При цьому досягти покращень та скоротити кількість порушень академічної доброчесності можливо лише за умови впровадження дієвих заходів на рівні системи вищої освіти загалом, у закладах вищої освіти, а також шляхом підвищення персональної відповідальності за дотримання принципів академічної доброчесності. Доцільним є вдосконалення законодавства у цій сфері, зокрема – закріплення на законодавчому рівні санкцій за кожним видом порушення академічної доброчесності. У кожному закладі вищої освіти має бути створена доступна для кожного учасника освітнього процесу система подання заяв про потенційні інциденти, впроваджено систему розгляду справ та оцінювання порушень, яка має бути дієвою та прозорою. Для поширення етичних принципів серед учасників навчального процесу доцільним є створення онлайн-курсів з основ академічної доброчесності, основ академічного письма, методології наукових досліджень, розвитку креативності, доступних для проходження кожним здобувачем вищої освіти та викладачем, а також проведення семінарів і тренінгів, присвячених розгляду цих питань. Ці заходи сприятимуть формуванню культури доброчесності та якості в закладі вищої освіти та, як наслідок, позитивно впливатимуть на рівень персональної відповідальності за результати навчання та наукової діяльності кожного учасника освітнього процесу.

Список використаних джерел: 1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (редакція від 16.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-191>. 2. Fundamental Values of Academic Integrity by The International Center for Academic Integrity (ICAI). URL: <https://academicintegrity.org/wp-content/uploads/2017/12/Fundamental-Values-2014.pdf>. 3. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). K.: CS Ltd. 2015. 32 p. URL: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_hea_

2015.pdf. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (редакція від 16.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n493>. 5. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 року № 977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19>. 6. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти : Закон України від 18.12.2019 № 392-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20>. 7. Бакіров В. С. Основні результати дослідження за проектом № 49169 «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку». URL: <https://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>.

УДК 159.955

Т. В. Клименко, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: критичне мислення, освітній процес, пізнавальна діяльність, командна робота, проєктний метод.

В сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства виникає необхідність формування нових наукових підходів до функціонування системи вищої освіти. В основі має бути орієнтація на розвиток особистості здобувача вищої освіти, перетворення його в повноцінного суб'єкта освітнього процесу, перехід від традиційного засвоєння знань до творчого та практичного підходів набуття знань, умінь їх раціонально використовувати. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток у здобувачів критичного стилю мислення на основі рефлексійно-оціночних процедур, що є невід'ємною частиною їх професійної компетентності. Реалізація цього підходу дозволить сформувати з випускника самостійного суб'єкта, який здатен застосовуючи творчі здібності та критичне мислення, вирішувати нестандартні виробничі завдання, комунікувати та взаємодіяти у професійному середовищі, в подальшому саморозвиватися.

На сьогодні переважна більшість занять у закладах вищої освіти відбувається за відсутності реалізації оціночної діяльності здобувачами щодо матеріалу, який їм викладається. Зазвичай, це відбувається за вимогою викладачів та має безсистемний характер, зокрема визначається поверхневими висновками щодо предмета вивчення.

Поряд з цим, формування критичного мислення є важливою та необхідною умовою підготовки фахівців сфери управління та адміністрування, адже сприяє виробленню ефективних, раціональних управлінських рішень, генеруванню нових ідей у професійній діяльності.

Погоджуємося з думкою О. Колесової, що критичне мислення «спрямовано на аналіз інформації з позиції логіки й особистісно-психологічного підходу з тим, щоб отримати за рахунок вирішення бажані результати та застосовувати їх як до стандартних, так і до нестандартних ситуацій, питань і проблем» [1]. Авторка також наголошує, що ознаками критичного мислення є сукупність вмінь, представлених на рис. 1.

Відзначимо важливу роль викладача у пізнавальній діяльності здобувачів вищої освіти. Методика розвитку критичного мислення заснована на творчій співпраці викладача та здобувачів, на розвитку у них аналітичного підходу до будь-якого матеріалу. Продуктивність діяльності здобувачів вищої освіти залежить від умінь викладача викликати у них бажання до процесу пізнання, навчити їх критично мислити.

До того ж умінь критично мислити й працювати в команді органічно пов'язані між собою і є необхідними для фахівців у сфері управління та адміністрування, оскільки їхня професійна діяльність вимагає командної роботи для вироблення ефективних рішень та генерації ідей.